

Denetçi Raporlarında Güncel Gelişmeler: Uluslararası İnceleme

Editörler

Prof. Dr. Münir ŞAKRAK

Prof. Dr. Ganite KURT

Doç. Dr. Ömer Faruk GÜLEÇ

**Denetçi Raporlarında Güncel Gelişmeler:
Uluslararası İnceleme**

Denetçi Raporlarında Güncel Gelişmeler: Uluslararası İnceleme

Editörler

Prof. Dr. Münir ŞAKRAK

Prof. Dr. Ganite KURT *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi*

Doç. Dr. Ömer Faruk GÜLEÇ *Kırklareli Üniversitesi*

“En İyi
Akademi, Bir
Kitaplıktır.”

Denetçi Raporlarında Güncel Gelişmeler: Uluslararası İnceleme

Editörler

Prof. Dr. Münir ŞAKRAK ORCID: 0000-0003-0038-0923
Prof. Dr. Ganite KURT ORCID: 0000-0001-6438-2501
Doç. Dr. Ömer Faruk GÜLEÇ ORCID: 0000-0002-8890-1140

© Gazi Kitabevi Tic. Ltd. Şti.

Bu kitabın Türkiye'deki her türlü yayın hakkı Gazi Kitabevi Tic. Ltd. Şti'ne aittir, tüm hakları saklıdır. Kitabın tamamı veya bir kısmı 5846 sayılı yasanın hükümlerine göre, kitabı yayınlayan firmanın ve yazarlarının önceden izni olmadan elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemiyle çoğaltılamaz, yayınlanamaz, depolanamaz.

ISBN: 978-625-8374-01-8

1. Baskı: Mart 2022, Ankara

Dizgi/Mizanpaj: Gazi Kitabevi

Kapak Tasarım: Gazi Kitabevi

Gazi Kitabevi Tic. Ltd. Şti.

Yayıncı Sertifika No: 44884

Merkez

📍 Bahçelievler Mah. 53. Sok. No: 29 Çankaya/ANKARA
☎ 0.312 223 77 73 - 0.312 223 77 17
📞 0.544 225 37 38
📠 0.312 215 14 50
🌐 www.gazikitabevi.com.tr
✉ info@gazikitabevi.com.tr

Meğaza

📍 Döğol Cad. No: 49/B Beşevler/ANKARA
☎ 0.312 213 32 82 - 0.312 213 56 37
📠 0.312 213 91 83

Sosyal Medya

📘 gazikitabevi
📺 gazikitabevi
📺 gazikitabevi

ÖNSÖZ

Küreselleşme ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle birlikte muhasebe ve denetim alanlarında birçok köklü değişim meydana gelmiş olup, denetim skandalları bu dönüşümde önemli bir rol oynamıştır. Denetçi raporu kullanıcılarının denetimden beklentileri ve ilgili raporlarda işletmeye özgü bilgi paylaşımının eksikliği, denetim mekanizmasındaki değişim ihtiyacının diğer temel motivasyonları arasında yer almaktadır.

1940'lı yıllardan beri önemli ölçüde değişiklik arz etmeyen ve denetim sürecinde denetçinin mesleki muhakeme yargısını yansıtmaktan uzak denetçi raporu formatında güncelleme isteği de daha sesli bir şekilde gündeme gelmiştir. Kilit denetim konularının denetçi raporlarında bildirilmesi ile başlayan bu olgu, denetçi raporlarının diğer bölümlerinde de içerik bağlamında zenginleşmeyi ve mevcut bölümlere yeni bölümlerin eklenmesini hedefleyen bir sürece dönüşmüştür.

Bu çalışmanın temel amacı, denetçi raporlarının mevcut yapısının çeşitli ülke uygulamalarıyla birlikte incelenerek daha etkili bir denetçi raporu formatına ulaşmasına katkı sağlayabilmektir. Bu amaç doğrultusunda, çalışmada öncelikle denetçi raporunun dönüşüm süreci tarihsel bir perspektiften ele alınmış ve ilgili konuda düzenleyici kurum ve kuruluşların çalışmalarına yer verilmiştir. Denetçi raporundaki revizyon süreci, kilit denetim konuları, işletmenin sürekliliği, denetim kapsamı, diğer hususlar ve dikkat çekilen hususlar ve önemlilik bölümleri açısından ele alınmış ve farklı ülke uygulamaları ile desteklenmiştir. Kitabın tüm okuyanlara faydalı olması dileğiyle...

Prof. Dr. Münir ŞAKRAK

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	V
İÇİNDEKİLER.....	VII
Bağımsız Denetçi Raporu ve Dönüşüm Süreçlerine Kısa Bir Bakış.....	1
<i>Dr. Yasin ŞEKER</i>	
Denetçi Raporlarında Yer Alan Denetim Kapsamının Farklı Ülke Uygulamalarına İlişkin Değerlendirmeleri.....	29
<i>Dr. Öğr. Üyesi Burcu KAYNAR BİLEN</i> <i>Dr. Öğr. Üyesi Tülay TELLİOĞLU</i>	
Denetçi Raporunda Önemlilik.....	73
<i>Dr. Neslihan ÇETİNKAYA</i>	
Denetçi Raporları Açısından İşletmenin Sürekliliği ve Farklı Ülke Uygulamaları ile Değerlendirilmesi.....	103
<i>Dr. Özgür TERAMAN, Doç. Dr. Fatma TEMELLİ</i>	
Bağımsız Denetçi Raporlarında Yer Alan Kilit Denetim Konularının Değerlendirilmesi: Farklı Ülke Uygulamaları.....	135
<i>Dr. Öğr. Üyesi Nurettin KOCA, Doç. Dr. Büşra TOSUNOĞLU</i>	
Dikkat Çekilen Hususlar ve Diğer Hususlar Kapsamında Bağımsız Denetçi Raporlarının Değerlendirilmesi.....	159
<i>Doç. Dr. Hakan VARGÜN, Dr. Özkan SARISOY</i>	

Denetçi Raporunda Önemlilik

Neslihan ÇETİNKAYA*

Giriş

Bağımsız denetim, finansal tabloların bağımsız ve yetkili kişiler tarafından denetlenmesi işidir. Bağımsız denetçilerin, bağımsız denetim süreci planlamasında tecrübe ve birikimlerini kullanarak ve mesleki yargıları kapsamında ilgili finansal tablolarda olabilecek yanlışlıklar bütününe ne kadar olması halinde finansal tablo kullanıcılarının kararını değiştirebileceğini tahmin etmeye çalışırlar.

Finansal tabloları hazırlayanlar (hazırlayıcılar), denetleyenler (denetçiler) ve finansal tablolarda yer alan bilgiler üzerinden karar verenler (kullanıcılar) arasında önemlilik algısı açısından farklılıklar mevcuttur. Bu farklılıkların boyutu ve etkisi 1970li yıllardan beri muhasebe ve denetim açısından tartışılmaktadır.

Önemlilik kavramının niteliksel ve niceliksel sıklıkla tartışıldığı literatürde ne yalnızca niceliksel ne de yalnızca niteliksel yaklaşımlar bugüne kadar kabul görmemiştir.

Bu çalışmanın amacı gelişen ve değişen bağımsız denetçi raporlarının incelenmesi yoluyla önemlilik kavramının bağımsız denetim sürecindeki günümüzde geldiği yeri belirlemek ve bunun finansal tablo kullanıcılarına katkılarını ortaya çıkarmaktır.

Önemlilik kavramının tanımlanması ve önemlilik seviyelerinin anlatılmasının ardından literatürde öne çıkan konuların tarihsel olarak gelişmesi incelenmiştir. Uygulama olarak 10 ülke kapsamında ülkelerin en büyük şirketlerinin finansal tablolarına ilişkin yazılan bağımsız denetçi

* Dr., neslihan.cetinkaya@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3589-5636

raporları incelenmiş, önemlilik konusunda hem ülkeler hem de şirketler açısından bir değerlendirme yapılmıştır.

Dört kıtada yer alan 104 şirketin finansal tablo veya yıllık raporları içerisinde yer alan konsolide ve şirket bağımsız denetçi raporlarının incelenmesi sonucunda 24 şirket bağımsız denetçi raporlarının içerisinde denetçinin önemlilik seviyesi takdiri ve gerekçelerinin yer aldığı görülmüştür.

1. Önemlilik

1970li yılların ortalarından beri bağımsız denetimde önemlilik kavramı denetim literatüründe tartışma alanı bulmuş kavramlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Öncelikle muhasebe temel kavramlarından önemlilik kavramı ile bağımsız denetim açısından ve bu çalışma kapsamında da ele alınan önemlilik kavramının birbirinden ayrılması gerekmektedir.

Muhasebe temel kavramlarından önemlilik kavramı 1 sıra nolu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği içerisinde aşağıdaki biçimde tanımlanmıştır.

“Önemlilik kavramı, bir hesap kalemi veya mâli bir olayın nispi ağırlık ve değerinin mali tablolara dayanılarak yapılacak değerlemeleri veya alınacak kararları etkileyebilecek düzeyde olmasını ifade eder. Önemli hesap kalemleri, finansal olaylar ve diğer hususların mali tablolarda yer alması zorunludur.”

BDS 200 Bağımsız Denetçinin Genel Amaçları ve Bağımsız Denetimin Bağımsız Denetim Standartlarına Uygun Olarak Yürütülmesi standardı kapsamında önemlilik için tanıma en yakın kabul edilebilecek açıklama aşağıdaki biçimde yer almaktadır.

“Genel olarak eksiklik ve yanlışlıkların -tek başına veya toplu olarak- finansal tablo kullanıcılarının bu tablolara istinaden alacakları ekonomik kararları etkilemesi makul ölçüde bekleniyorsa, söz konusu yanlışlıklar önemli olarak kabul edilir”

Önemlilik kavramının uluslararası denetim standartlarında tanımlanması, önemlilik kavramının uygulanmasına ilişkin tam bir standardın düzenlenmesinde yaklaşık dört asır boyunca bu alanda yapılan çalışmalar, ülkeler tarafından bağımsız olarak yapılan bazı düzenlemeler ve önemlilik kavramının özünden kaynaklanan anlaşılma zorluğu önemli rol oynamıştır.

Önemlilik seviyesinin belirlenmesi kapsamında yapılan çalışmalarda önemlilik seviyesinin belirlenmesine yönelik yaklaşımlar geliştirilmiş (Akdoğan ve Muluk, 2019) ve bu çalışmalardan hareketle önemlilik seviyesi hesaplamalarına ilişkin karşılaştırma ve analizler yapılmıştır. Uluslararası bağımsız denetim firmaları tarafından sektör ve işletme durumuna göre uygulanabilecek önemlilik yaklaşımları geliştirilerek genel kabul görmüş uygulamalar geliştirilmiştir. Aşağıda bu yaklaşıma benzer bir örnek Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Önemlilik hesaplama referans tablosu örneği

Önerilen Hesaplama Bazı	Hesaplama Oranı	Kullanılacağı Durum/ Şirket Yapısı
Vergi Öncesi Kar	%4 - %10	İşletmenin son 3 yılda karlı olması durumunda 3 yıllık karın ortalaması üzerinden
Net Satışları	%1 ile %2 arasında	İşletmenin vergi öncesi karı olmamakla birlikte satış hacminin yüksek olması durumunda
Toplam Varlıklar	< %1	Yeni kurulan veya geliştirme aşamasında olan işletmeler ile vergi öncesi karı olmayan işletmeler
Net Varlıklar	%1 - %2	Yatırım Fonları, Sigorta ve Bireysel Emeklilik Fonları
Sürdürülen Faaliyetler Vergi Öncesi Kar	%4 - %10	İşletmenin durdurulan faaliyetlerinin olması durumunda ve söz konusu faaliyetlerin işletme karlılığını çok etkilediği düşünüldüğü durumlarda
Faiz, Vergi ve Amortisman Öncesi Kar	%3 - %8	Denetçinin daha rasyonel bir bakış açısı geliştirebileceğini düşündüğü hallerde

Bu ve benzeri referans çalışmalarına yaygın olarak rastlanmakla birlikte, işletmenin özel durumları göz önünde bulundurulmadan önemlilik seviyelerinin hesaplanması önemlilik yaklaşımının özüne aykırı olacaktır.

Literatürde yer alan diğer hesaplama yöntemleri yargısal yaklaşım, oran yaklaşımı ve formül yaklaşımı olarak sınıflandırılabilir. McKee ve Elifsen (2000), denetçinin sayısal yöntemler kullanarak tek finansal değişken yöntemiyle, ölçek yöntemiyle, ortalama yöntemiyle veya formül yöntemiyle önemlilik seviyesinin tespitine karar verebileceğini öne sürmüştür. Oran

yaklaşımında mutlaka tek bir orana bağlı kalmak gerekmez, isterse denetçi birden çok oran arasından seçim yapabileceği gibi (en büyük, en küçük vb.), bu oranların ortalamasını da önemlilik seviyesi olarak belirlemeyi tercih edebilir. Buna ek olarak işletmenin büyüklüğüne bağlı olarak denetçi kullanacağı oranı değiştirmek isteyebilir, bu durumda ölçek yöntemini kullanması yerinde olacaktır. Son olarak 1998 yılında KPMG tarafından geliştirilmiş olan önemlilik hesaplama formülü de kullanılabilir.

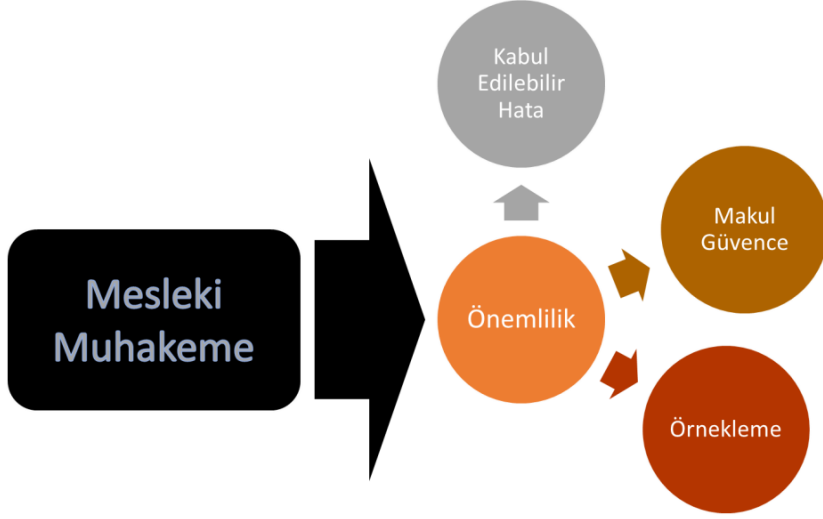
Uluslararası Muhasebe Standartları tarafından yayınlanan UMS 1'in 7. maddesinde yer alan "önemli" kavramı 2018 yılında değiştirilerek: "*Bilgilerin verilmemesinin, yanlış verilmesinin veya gizlenmesinin; genel amaçlı finansal tabloların asli kullanıcılarının belirli bir raporlayan işletme hakkında finansal bilgi sağlayan finansal tablolara dayanarak verecekleri kararları etkilemesi makul ölçüde bekleniyorsa, bu bilgi önemlidir*" biçiminde tanımlanmıştır. Standartta göre bir bilginin önemli olup olmadığına hem niteliksel olarak hem de niceliksel olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Burada hem finansal tablo kullanıcısının kararını etkileyebilecek bilgiye ilişkin bir karar verme süreci oluşmakta hem de gizlenen ve /veya yanlış yönlendirilen bilginin etkisi göz önünde bulundurulmaktadır.

Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu tarafından standartlara ek olarak uygulama zorunluluğu olmaksızın uygulama bildirimleri yayınlanmaktadır. 2 Nolu UFRS uygulama bildirimini, önemlilik değerlendirmesi yapma konusunda kurulun bakış açısını göstermektedir. Buna göre, bilginin atlanması veya yanlış belirtilmesi, kullanıcıların belirli bir kuruluş hakkındaki finansal bilgilere dayanarak alacakları kararları etkileyebiliyorsa önemlidir. Diğer bir deyişle, önemlilik, bireysel bir işletmenin finansal raporu bağlamında bilgilerin ilgili olduğu kalemlerin niteliğine veya büyüklüğüne veya her ikisine dayalı olarak işletmeye özgü bir uygunluk yönüdür.

Muhasebedeki önemlilik kavramı ile denetimdeki önemlilik kavramlarının birbirinden bağımsız olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Başlangıç olarak muhasebedeki önemlilik kavramı "önemli" olarak addedilen kalemlerin nasıl açıklanacağı ve/veya dipnotlarda gösterilmesi üzerine yoğunlaşırken denetimde önemlilik kavramı doğruluğu ve açıklaması açısından finansal tablo kalemlerinin kapsamını vurgulamaktadır. (Chong, 2008; Houghton vd., 2011)

Houghton vd (2011), önemliliğin örnekleme, kabul edilebilir hata ve makul güvence baskısında bir dengede olduğu görüşünü savunmuştur. Bu bakış açısını yeniden değerlendirerek önemliliğin örnekleme, kabul edilebilir hata ve makul güvence unsurlarının etkisi ve mesleki muhakeme tarafından yorumlanmasıyla olduğu söylenebilir.

Şekil 1. Önemlilik Şeması

Mesleki muhakeme BDS-200’de “Denetimin yürütülmesi sırasında mevcut olan şartlara uygun olarak atılacak adımlara yönelik bilgiye dayalı kararlar alınırken; ilgili mevzuat, BDS’ler, muhasebe standartları ve etik standartlar çerçevesinde, sahip olunan eğitim, bilgi ve deneyimin kullanılmasıdır.” şeklinde tanımlanmıştır (BDS 220, md.13).

“Mesleki muhakeme becerisi özellikle aşağıda sıralanmış olan hususlarda karar alınırken gereklidir (BDS 220, md.A23);

- Önemlilik ve denetim riskinin belirlenmesinde,
- BDS hükümlerinin yerine getirilmesi ve denetim kanıtı toplanması için uygulanacak denetim prosedürlerinin niteliği, zamanlaması ve kapsamının belirlenmesinde,
- Yeterli ve uygun denetim kanıtının toplanıp toplanmadığının belirlenmesinde,

- *Finansal raporlama çerçevesinde işletme yönetimi tarafından yapılan muhakemelerin değerlendirilmesinde,*
- *Elde edilen denetim kanıtlarına dayanarak sonuçlara ulaşılmasında mesleki muhakeme kavramı gereklidir”*

Bağımsız Denetim Standardı BDS 220 A12 de sadece denetçinin değil, tüm denetim ekibinin mesleki muhakeme kabiliyetini kullanabilme yeteneklerinin denetimdeki önemine yer verilmiştir. Denetim süreci,

Literatürde denetçilerin mesleki muhakemelerini etkileyen hususlar üzerine çok sayıda çalışma yer almaktadır. Denetçinin mesleki yargısı üzerinde denetçinin eğitim seviyesi ve tecrübelerinin yanısıra, denetçinin niteliksel ve karakteristik özelliklerinin, elde edilen denetim kanıtının ve çevresel durumların da etkisinin olduğu öne sürülmektedir. (Tanç ve Gümrah, 2015, 529).

Denetçilerin önceki denetim tecrübelerinden hareketle uzmanlaşma alanlarının birbirinden farklılaşacağı, sektörel özelliklere, işletmenin yapısına göre denetçilerin yaklaşım ve bakış açılarının da farklı olabileceği düşünülmelidir. Mesleki muhakeme kavramı, kelime anlamından çok daha büyük bir etki ile denetim sürecinde yerini almıştır. Standartlarda yer alan mesleki muhakeme ifadesi ve denetim sürecinde mesleki muhakemenin kullanılmasına yapılan yüreklendirme ve yönlendirme, denetim süreçlerinin her bir dönem ve her bir işletme için ünik özellikler taşımasına sebep olmaktadır.

Unutulmaması gereken konulardan bir tanesi de denetçilerin genel önemlilik seviyeleri belirlemeye çalışırken kendi bakış açılarına göre değil finansal tablo kullanıcılarının bakış açılarına uygun olarak bir önemlilik düzeyi belirlemesi gerekliliğidir.

- Genel önemlilik düzeyi
- Performans önemlilik düzeyi
- Düzeltme farkı eşiği

Tanç ve Gümrah (2015) önemlilik seviyesinin tespit edilmesinin, denetim sürecinde en yüksek mesleki muhakeme gerektiren süreç olduğunu belirtmiştir.

Bağımsız Denetim Standartları her ne kadar bağımsız denetim sürecini standardize ederek finansal tablo kullanıcılarına belirli bir güvence sağlamayı hedefliyor olsa da mesleki muhasebe kavramı ve uygulama yerlerinin niteliksel etkisi nedeniyle bir farklılaşma ve ayrılmaya neden olmaktadır.

2. Literatür

Woolsey (1976), denetçinin birden çok önemlilik üzerinde karar vermesi gerektiği ve bunlar için standart otoritesi/otoriteleri tarafından ayrı ayrı kılavuzlar hazırlanması gerektiğini öne sürmüştür. Temel önemlilik standartları ve Hassas önemlilik standartları olarak iki standart hazırlanmasını önermiştir. Buna göre denetçi, bir matematiksel hatanın varlığında, yanlış bir tutarın finansal tablolarda yer almasında, kabul edilmeyen bir muhasebe politikası ya da ilkesi uygulandığında ya da bir kalem dipnotlarda yer almadığında finansal tablonun hatalı olup olmadığını temel önemlilik standartları ile anlayabilecekti. Bunun dışındaki durumlarda bir hassaslık seviyesinin belirlenerek durumun hassasiyeti ölçmesini sağlayacak hassas önemlilik standartları kullanılabilir.

Comunale ve Sexton (2005) literatüre yeni bir bakış açısı getirerek Bulanık Mantık Yaklaşımı ile (*fuzzy logic approach*) Bayesian ve Dempster-Shafer yaklaşımlarına ters düşecek bir kanıtın güçlülüğünü değerlendirme yöntemi geliştirmişlerdir. Denetçilerin önemliliği niceliksel bir konsept olarak ele alma eğiliminde olduklarını, dalgalanma ne denli büyükse denetçinin bunu önemli kabul etme olasılığının arttığını vurgulamıştır. Niceliksel olmayan etkenlere göre boyutun ölçülmesinin kolaylığının doğal bir sonucu olarak nitelendirdikleri bu sürece yeni bir ölçme ve değerlendirme modeli sunmaya çalışmışlardır. Rakamsal sınırlara bağlı kalmanın ne muhasebe literatüründe ne de kanunlarda yerinin olmadığını, tam tersine önemlilik tahminlerinin hatalı beyanların büyüklüğünün ya da yokluğunun yanı sıra çok sayıda niteliksel etkenin düşünülmesini gerektirdiğini savunmuşlardır.

Finansal tablo kullanıcısı olmayan bağımsız denetçinin finansal tablo kullanıcılarının genelinin bakış açısını tahmin ederek bir önemlilik seviyesi belirlemesi ve denetimini bu ön kabule uygun olarak planlaması tüm yönleriyle esasen bir nitelik sorunudur. Amerika Birleşik Devletleri Menkul Kıymetler ve Borsa Komisyonu 1999 yılında yayınladığı personel muhasebe

bülteninde işletmenin finansal yönetimi ve hem niceliksel hem niteliksel etkenleri göz önünde bulundurarak önemlilik seviyesini tahmin etmesi gerektiğini ilk defa yazılı olarak ortaya koymuştur. Bu kapsamda mahkeme kararlarının komisyon kurallarının ve icra eylemlerinin ve muhasebe ve denetim literatürünün “niteliksel” etkenler olarak dikkate alındığını belirtmiştir.

Literatürde yer alan çalışmaların çoğu önemlilik seviyesinin belirlenmesinde niceliksel yöntemler üzerine yoğunlaşmış ve uygulamada önemlilik tahminlerinin yapılabileceğini öne sürmüşlerdir. Önemlilik seviyesi her ne kadar niceliksel bir tutar olarak tasavvur edilmek istense de aslında niteliksel bir karar verme sürecinin sonucu olarak ele alınmalıdır. (Legoria vd., 2013)

The SEC (1999) 99 numaralı yayınladığı personel muhasebe bülteninde, büyüklük (niceliksel) ölçümlerine sıkı sıkıya bağlı yöntemlerle ölçülen önemliliğin uygunsuz olduğuna yönelik hükümler içermektedir. Denetçilerin kaliteye dayalı ölçümler uygulaması gerekliliğini vurgulamış ve örnek olarak kazanım eğilimlerinin, kazançlara ilişkin öngörülerin kullanılabilmesi bilgilerini içermektedir.

Iselin ve Iskandar, 1999 yılında yaptıkları çalışmada kendilerinden önce önemlilik konusunda yapılmış çalışmalar üzerinde bir derleme yaparak denetçi, hazırlayıcı ve kullanıcı arasında önemlilik konusuna farklı bakış açılarının geliştirildiğine dair çalışmaları birleştirmişlerdir. Yapılan çalışmaları net kar üzerinden yüzde hesaplaması, diğer finansal ve finansal olmayan bilgilerin etkileri, kişisel farklılıkların etkileri, denetim firmasının yapısı, denetçilerin ve diğer grupların karşılaştırmalı yargıları ve denetim ekibi içerisindeki uzlaşma başlıkları altında toplamışlardır. Sonuç olarak önemlilik sınırı belirlenmesinde bu üç grup arasında bir anlaşma olmadığı kanaatine varmışlardır. Kullanıcıların, hazırlayıcı ve denetçilere kıyasla daha düşük önemlilik algılarının olduğu anlaşılmıştır. Bu çalışmadan önce ve sonra bu durum literatürde beklenti farkı olarak isimlendirilen bir fark olarak incelenmeye devam edilmiştir. (Adams ve Evans, 2004; Humprey vd, 1993; Hassink vd, 2009; Ojo, 2006)

Holstrum ve Messier (1982) ve Messier Jr ve diğerleri (2005) önemlilik üzerine yapılan ampirik çalışmaların derlemelerini yirmi yıl ara ile yapmışlar ve bu alanda literatüre oldukça büyük katkıda bulunmuşlardır. Holstrum ve Messier'in 1982'de tanımladığı finansal tablo kullanıcılarının yaklaşımına

ilişkin problemler, o kadar zaman geçmiş ve literatürde bu anlamda çok sayıda çalışma yapılmış olmasına karşın devam etmektedir. Bu problemler özetle aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Kullanıcıların yatırım ve borçlanma kararlarını verirken finansal tablo bilgilerinden nasıl faydalandıklarına ilişkin çok az bilgiye sahip olunması,
- Önemlilik kararları finansal tablo hazırlayıcıları, denetçiler ve finansal tablo kullanıcıları tarafından belirlenmesine karşın bu üç grubun finansal tablolara ilişkin motivasyonlarının farklılığı, önemlilik yaklaşımlarının farklılaşmasına neden olması,
- Denetçi ve finansal tablo hazırlayıcıları tarafından yapılan önemlilik yargılarının kullanıcıların kararlarını nasıl etkilediğine dair çok az bilgiye sahip olunması.

Messier Jr. vd. (2005) finansal tablo kullanıcılarının hazırlayıcı ve bağımsız denetçilere kıyasla daha düşük önemlilik seviyeleri belirlediğini, bağımsız denetçilerin bu iki düzeyin arasında bir seviye belirlemeyi amaçladığını öne sürmüştür. Buna ek olarak büyük ulusal firma denetçilerinin, daha küçük lokal firma denetçilerinden daha yüksek önemlilik düzeyi belirleme eğiliminde olduklarını belirtmişlerdir. Yaptıkları çalışmada sonuç olarak farklı büyük denetim firmalarındaki denetçiler ve hatta aynı denetim firmasındaki denetçiler arasında dahi farklar bulduklarını belirtmişlerdir.

Finansal tablolar düzeyinde önemlilik seviyelerinin belirlenmesi unsuru, günümüz bağımsız denetim sürecinin en önemli unsurlarından bir tanesidir. Önemlilik seviyesi kavram ve uygulamalarının tarihsel gelişimi çok uzun zaman öncesine dayanmakla beraber, tanım olarak önemlilik kavramının sübjektif ve niteliksel bir kavram olması bilimsel alanda bu kavramın kesin bir biçimde tanımlanmasını engellemektedir. Gerek akademik olarak gerekse uygulamada yapılan çalışmalar sonucunda birtakım sınırlar / kurallar belirlenmiş olmakla beraber önemlilik seviyelerinin belirlenmesinde tam bir fikir birliği sağlanamamıştır. Yakın bir gelecekte bu durumun oluşması olası gözükmemektedir.

Uluslararası Bağımsız Denetim Standartlarına uygun olarak sürdürülen bir denetimde BDS320 Bağımsız Denetimin Planlanması ve Sürdürülmesinde Önemlilik Standardında yer alan açıklamalar çerçevesinde denetçinin önemlilik konusunu ele alması beklenmektedir. BDS 320 ile

önemlilik konusunda yapılan düzenlemelerin 1950 li yıllarda başlayan ampirik çalışmaların tamamının sonucunda ortaya çıkan düzenlemeler olduğu görülmektedir. Zaman içerisinde hem kurumlar hem denetim süreçleri hem de akademik çalışmalar bu anlamda standartların oluşmasında ve uygulanmasında katkı sağlamıştır.

Houghton vd. (2001); Önemlilik seviyesi tahminlerinin ve uygulamalarının açıklanmasının gerekliliğine ilişkin çalışmalarında denetime tabi olan şirket yönetiminin, finansal tablo kullanıcılarının ve denetim hizmet sağlayıcılarının önemlilik anlayışlarının farklı olduğunu vurgulamışlardır. Bu grupların önemlilik algılarındaki farklar anlam, uygulama, önemliliğin önemi ve belirlenen önemlilik seviyesinin sonuçlarının ne olacağına ilişkindir. Bu kapsamda yapmış oldukları araştırma sonucunda finansal tablo kullanıcılarının, finansal tablo dipnotlarında önemlilik açıklamaları yer alması halinde bunun olumlu bir etkisi olmakla beraber anlaşılma zorlukları yaratacağını öne sürmüşlerdir. Finansal tablo kullanıcıları açısından finansal tablolarda yer alan tutarların kavranmasının zor olabileceği belirtilerek bu kapsamda finansal tablo kullanıcılarının eğitilmesinin gerekebileceğini belirtmişlerdir.

3. Denetçi Raporunda Önemlilik Seviyelerinin Sunulması Üzerine Bir Araştırma

Önemlilik seviyelerine ilişkin yapılan akademik çalışmaların büyük bir kısmı daha önceki bölümlerde de belirtildiği üzere kuramsal kalmaktadır. Bunun nedeni her ne kadar önemlilik seviyelerinin belirlenmesine ilişkin tanımlamalar ve/veya önerilerde bulunulsa da günün sonunda önemlilik seviyesini belirleyecek olan denetçinin mesleki yargısı önemlilik seviyesi tahmininde büyük rol oynamaktadır.

Bu noktadan hareketle denetim şirketlerinin uyguladıkları önemlilik politikalarına ilişkin denetçi raporlarında yer alan unsurlar açısından 12 ülkeden 110 işletmenin 2020 yılına ilişkin denetçi raporları incelemeye alınmıştır. Çalışmada incelenecek ülke ve işletmelere karar verme sürecinde öncelikle ülke borsalarında borsa payları sıralamasına göre işletmeler seçilmiş, ancak borsada işlem gören işletmelerin menşeinin farklı ülkelerden olabilmesi nedeniyle daha sonra incelenecek işletmelerin seçiminde en büyük şirketlerden seçim yapılmıştır. Şirketlerin büyüklüğünün veya sıralamasının değişmesinin araştırma üzerinde herhangi bir etkisi bulunmamaktadır.

Seçilen şirketlere ilişkin finansal tablo ve bağımsız denetçi raporu verilerine her bir şirketin kendi web sitesi üzerinden yayınladığı dokümanlar aracılığıyla ulaşılmıştır. Entegre yıllık raporlar veya yıllık finansal tablolar içerisinde hangisinde bağımsız denetçi raporu yer alıyor ise, o doküman kullanılmıştır.

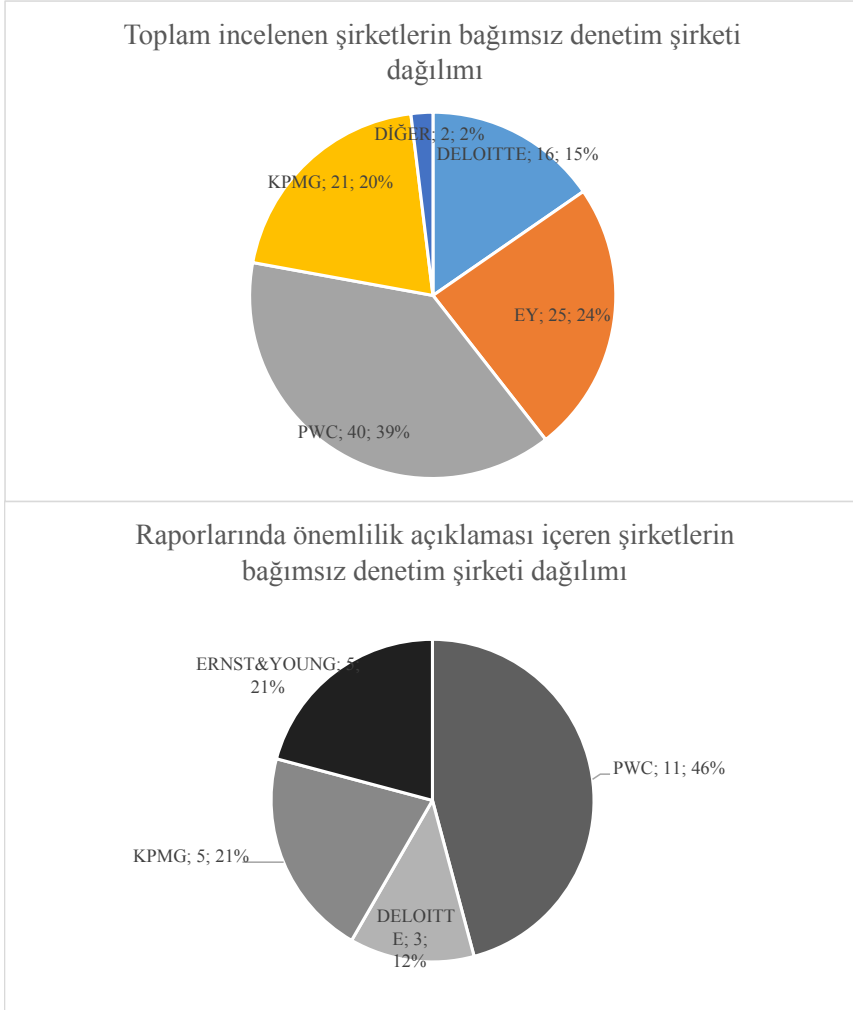
Bu kapsamda toplam 110 işletmeden 10 ülkeden 104 işletmenin 2020 yılına ait bağımsız denetçi raporlarına ulaşılabilmiş ve bu denetçi raporları önemlilik içerikleri açısından incelenmiştir. Ülke ve şirketlere ilişkin listede yer almaktadır. Ülkeler seçilirken farklı kıtalardan ülkeler yer alacak biçimde araştırma tasarlandığı için Kuzey ve Güney Amerika'dan 3, Avrupa'dan 3, Asya'dan 3 ve Afrika'dan 1 ülke seçilmiştir.

İncelenen işletmelerin seçiminde buldukları ülkelerin en büyük 10 şirketinin incelenmesi hedeflenmiştir. Yıllık finansal tablolarına veya bağımsız denetçi raporlarına ulaşamayan işletmeler ile raporları İngilizce olarak ulaşımına açık olmayan işletmeler yerine sonraki sırada yer alan işletme verilerinin incelenmesine karar verilmiştir. Bu nedenle incelenen işletmeler ülkelerin borsada yer alma sıralamasına göre en büyük ilk 15 şirket arasından seçilmiştir. İncelenen işletmelerden 20 tanesi bankalardan oluşmaktadır. Yalnızca Amerika Birleşik Devletleri'nden seçilen şirketler arasında banka bulunmamaktadır.

İncelenen şirketlerin yalnızca iki tanesi 4 büyük denetim şirketi dışındaki şirketlerle denetlenmiştir. Denetçi raporu sayılarının denetim şirketleri arasındaki dağılımı hem tüm incelenen şirketler için hem de denetçi raporunda önemlilik açıklaması olan şirketler için grafik olarak Şekil 2'de verilmiştir.

İncelenen 104 işletme finansal raporlarına ilişkin denetçi raporlarından yalnızca 24 tanesinde önemlilik çalışmaları yer almaktadır. 24 işletmenin tamamında konsolide finansal tablolar kapsamında grup için uygulanan genel önemlilik seviyesi verilmiştir. 14 işletmenin grup önemlilik seviyesinin yanı sıra ana işletmeye ilişkin genel önemlilik seviyesi tahminleri de açıklanmıştır. 20 işletme denetim komitesine bildirilecek yanlışlıklara ilişkin alt sınır bilgisini vermiş, 16 bağımsız denetçi raporunda performans önemliliğine ilişkin belirlenen önemlilik seviyelerinin alt ve üst sınırları açıklanmıştır.

Şekil 2. Bağımsız denetim şirketlerine göre dağılım; incelenen tüm şirketler ve denetçi raporunda önemlilik açıklaması bulunan işletmeler

İncelenen 104 işletme finansal raporlarına ilişkin denetçi raporlarından yalnızca 24 tanesinde önemlilik çalışmaları yer almaktadır. 24 işletmenin tamamında konsolide finansal tablolar kapsamında grup için uygulanan genel önemlilik seviyesi verilmiştir. 14 işletmenin grup önemlilik seviyesinin yanı sıra ana işletmeye ilişkin genel önemlilik seviyesi tahminleri de açıklanmıştır. 20 işletme denetim komitesine bildirilecek yanlışlıklara ilişkin alt sınır bilgisini vermiş, 16 bağımsız denetçi raporunda performans önemliliğine ilişkin belirlenen önemlilik seviyelerinin alt ve üst sınırları açıklanmıştır.

Bağımsız denetçi raporlarında özel olarak önemlilik başlığı yer alan toplam 24 tane şirketin 10 tanesi İngiltere, 10 tanesi Hollanda, 3 tanesi Güney Afrika ve 1 tanesi Singapur merkezli şirketlerdir. Söz konusu şirketlerin bağımsız denetçi raporlarının tamamı dört denetim firması tarafından yazılmış olup, 11 şirketin raporu Price Waterhouse Coopers, 5 şirketin raporu KPMG, 5 şirketin raporu Ernst & Young ve 3 şirketin raporu Deloitte bağımsız denetçileri tarafından yazılmıştır.

Amerika Birleşik Devletleri'nde yer alan şirketler "10-K Form" formatında işletme yıllık raporlarını yayınlamakta ve finansal tabloları ve denetçi raporu da bu formun içerisinde yer almaktadır. Kilit denetim konuları ve denetçilerin bu konulara yaklaşımı açıklanmakla birlikte hem önemlilik seviyeleri bu formda yer almıyor hem de önemlilik ile ilgili bir ifadeye yer verilmemektedir.

Çin merkezli şirketlerin denetçi raporunda önemlilik kavramı yer almamaktadır. Bunun yanında işletmelerin kendi önemlilik tahminleri detaylı olarak çevresel, sosyal ve kurumsal raporun içinde açıklanmaktadır. "ESG raporlama kılavuzu" diye bir kılavuza doğrudan atıf yaparak önemlilik tahminlerini entegre rapor kapsamında hem açıklamak hem de buna uygun faaliyet açıklamalarını bulunmak durumundalar. Finansal raporlarda önemlilik konusunun yer almıyor olması ve bağımsız denetçi raporlarının içeriklerinin diğer incelenen örneklere göre kısa ve daha az açıklayıcı olması dikkat çeken bir durum olarak görülmüştür.

Çalışma kapsamında denetçi raporları içerisinde önemlilik açıklamalarına yer vermiş olan şirketlere ilişkin liste, denetçilerin önemlilik seviyelerini belirleme dayanağı ile Tablo 2'te sunulmuştur.

Tablo incelendiğinde vergi öncesi kar rakamının düzeltilerek veya düzeltilmeden önemlilik seviyesinin tespitinde kullanılmasının yaygın bir uygulama olduğu anlaşılmaktadır. Yaklaşık olarak denetçi tarafından belirlenen bir kar rakamının %5inin önemlilik seviyesinin tespit edilmesine veri olduğu görülmektedir.

Raporlardan bazılarında "görüşümüze dayanak oluşturması açısından (burada temel gösterge olarak kullanılan oran belirtilerek) ... oranının kullanılmasına karşın, mesleki yargımıza dayanarak genel önemlilik seviyesini belirledik" biçiminde açıklamalar yer almaktadır. Genel anlamda önemlilik standartların da öngördüğü üzere denetçinin mesleki yargısına bırakılmış olsa da bunun uygulaması sırasında denetçilerin bir referans noktasına ihtiyaç duydukları anlaşılmaktadır. Denetçi raporlarında bazen doğrudan oran yöntemi uygulandığı, bazen hesaplanan oran üzerinden denetçi tarafından bir tutar belirlendiği görülmüştür.

Tablo 2. Şirketlerin Önemlilik Seviyelerinin Dayanağı

Ülke	Şirket Adı	Önemlilik Seviyesinin Dayanağı
İngiltere	AstraZeneca PLC	Düzeltilmiş Vergi Öncesi Karın %5i
İngiltere	Linde PLC	Faiz, Vergi ve Amortisman öncesi karın %2,5 i
İngiltere	Diageo PLC	Vergi ve olağanüstü öğeler hariç 3 yıllık karın ağırlıklı ortalamasının %5i
İngiltere	HSBC Holdings PLC	Düzeltilmiş vergi öncesi karın üç yıllık ortalamasının %5i
İngiltere	GlaxoSmithKline plc	Vergi Öncesi Kar, düzeltilmiş vergi öncesi kar ve faaliyetlerden net nakit akışları
İngiltere	Rio Tinto plc	Düzeltilmiş Vergi Öncesi Kar
İngiltere	BP PLC	Toplam Varlıklar
İngiltere	BAT PLC	Vergi Öncesi Karın %4,7si
İngiltere	Reckitt Benckiser	Düzeltilmiş Vergi Öncesi Kar
İngiltere	Relx PLC	Vergi Öncesi Karın %5i
Hollanda	Royal Dutch Shell Plc	Hasılat
Hollanda	Unilever PLC	Vergi Öncesi Karın %4,8i
Hollanda	Airbus SE	Faiz ve Vergi Öncesi Normalleştirilmiş karın %5i
Hollanda	Koninklijke Ahold Delhaize N.V.	Düzeltilmiş vergi öncesi karın %5i
Hollanda	Prosus N.V.	Toplam Varlıkların %1i
Hollanda	Heineken N.V.	Kosolide hasılat, kosolide toplam varlıklar ve vergi öncesi karın 3 yıllık ortalaması
Hollanda	Adyen N.V.	Vergi öncesi karın %5i
Hollanda	NXP Semiconductors N.V.	Faiz, Vergi ve Amortisman öncesi karın %2,5 i
Hollanda	Stellantis N.V.	Hasılatın %0,04 ü
Hollanda	ING Groep N.V.	Sürdürülen faaliyetlerden vergi öncesi karın %4,7si
Güney Afrika	Anglo American Platinum Limited	Vergi öncesi karın %5i
Singapur	DBS Group Holdings Ltd	Vergi öncesi karın %5i
Güney Afrika	Capitec Bank Holdings Limited	Vergi öncesi karın %5i
Güney Afrika	Kumba Iron Ore Limited	Vergi öncesi karın %5i

Önemlilik başlığı altında yapılan açıklamalar incelendiğinde, önemlilik bölümü içeren bağımsız denetçi raporlarında aşağıdaki bilgilere yer verilmiştir:

- Grup genel önemlilik seviyesi (Konsolide Tablo)
- Bireysel genel önemlilik seviyesi (Solo Tablo)
- Genel önemlilik seviyelerinin belirlenmesinde denetçinin kullandığı referans hesaplamalara ilişkin açıklamalar
- Performans önemlilik seviyeleri (grup ve şirket için)
- Finansal tablolarda yer alan kalemler için belirlenen önemliliklerin alt ve üst sınırları (bileşen bazında önemlilik bilgileri)
- Denetim komitesine raporlanmasına anlaşılan minimum hata düzeyi.

Önemlilik içerikleri bütün şirketlerde aynı olmamakla beraber, özellikle İngiltere’de yer alan şirketlere ait bağımsız denetçi raporlarında tüm detayları ile bu içeriklerin verildiği, Güney Afrika ve Singapur’da yer alan şirket raporlarında yalnızca genel önemlilik düzeyinin verildiği gözlemlenmiştir.

Bağımsız denetçi raporu içerisinde önemlilik açıklamalarına yer verilmiş olan işletmeler ile bu bölümlerin içeriklerine ilişkin özet bilgiler Tablo 3’de yer almaktadır.

Tablo 3. Şirketler Detayında Bağımsız Denetçi Raporlarında Yer Alan Önemlilik Açıklamaları

ŞİRKET	Grup Genel Önemlilik Seviyesi		Bireysel Genel Önemlilik Seviyesi		Performans Önemlilik			Bileşen Bazında Önemlilik	Denetim Komitesi Raporlama Eşiği
	2020	2019	2020	2019	Oran	Grup	Şirket		
AstraZeneca PLC	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Linde PLC	+	+	+	+					+
Diageo PLC	+	+	+	+				+	+
HSBC Holdings PLC	+	+	+	+	+	+		+	+
GlaxoSmithKline plc	+	+	+	+	+			+	+
Rio Tinto plc	+		+		+	+	+	+	+
BP PLC	+	+	+	+	+			+	+
BAT PLC	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Reckitt Benckiser	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Relx PLC	+	+	+	+	+	+		+	+
Royal Dutch Shell Plc	+	+	+	+	+	+		+	+
Unilever PLC	+	+	+	+	+	+	+		+
Airbus SE	+	+							+
Koninklijke Ahold Delhaize N.V.	+	+						+	+
Prosus N.V.	+		+	+				+	+
Heineken N.V.	+	+						+	+
Adyen N.V.	+	+							+
NXP Semiconductors N.V.	+								+
Stellantis N.V.	+	+							+
ING Groep N.V.	+	+							+
Anglo American Platinum Limited	+								
DBS Group Holdings Ltd	+	+							
Capitec Bank Holdings Limited	+								
Kumba Iron Ore Limited	+								

Tablo 3'te görüleceği üzere İngiltere'de yer alan işletmeler önemlilik konusunda daha çok açıklamaya yer verme eğilimindedir. Bu kapsamda UK Financial Reporting Council tarafından Aralık 2017'de yayınlanmış olan önemlilik başlıklı "Tematik Denetim Kalitesi – Önemlilik" yazısında yer

alan başlıklara uygun olarak denetçi raporlarının yeniden tasarlandığı düşünülmektedir. Söz konusu yazıda önemlilik ile ilgili olarak aşağıdaki kavramlar detaylı olarak açıklanmıştır:

- Kıyaslama Noktası (Benchmark)
- Açıkça Önemsiz/Raporlama Eşiği (Clearly trivial/reporting threshold)
- Bileşen (Component)
- Bileşen Bazında Önemlilik (Component Materiality)
- Farklar / Yanlışlıklar (Difference/misstatements)
- Grup Önemliliği (Group Materiality)
- Genel Önemlilik (Overall Materiality)
- Performans Önemliliği (Performance Materiality)

Burada genel önemlilik hangi finansal tablodan hesaplanıyorsa ona göre düşünülmelidir. Örneğin grup finansal tablolarından hesaplanan genel önemlilik ile bireysel (solo) finansal tablolar üzerinden hesaplanan genel önemlilik düzeyi farklı olacaktır.

Buna ek olarak UK FRC (2017), yaptıkları yorumda denetim şirketlerinin yatırımcılarla daha aktif ilişkiler içerisinde olarak önemlilik ile ilgili karışıklıkların ortadan kaldırılmasına yardımcı olmaları gerektiğini, denetçi raporlarında hem önemlilik seviyelerinin tespitine hem de denetimde bunun nasıl kullanıldığına dair net açıklamalar yapmaları gerektiğini belirtmiştir. Burada yapılan açıklamalara uygun olarak denetimlerini sürdüren ve raporlayan denetim şirketlerinin denetçi raporlarında özellikle bu unsurları maddeler halinde belirtme konusunda özenli olduğu görülmüştür.

Diğer taraftan yatırımcıların denetim sürecini anlama ve bunun sermaye piyasalarında nasıl bir destek unsuru olduğu konusunda kendilerini geliştirmeleri gerektiğine değinmiştir.

Önemlilik açıklamalarına ilişkin detayların yer aldığı yukarıda sayılan 24 şirketten 21 tanesi için denetçiler önemlilik seviyesinin belirlenmesinde gelir kalemlerine ilişkin verilerin referans noktası olarak tercih edildiğini belirtmişlerdir. Bütün önemlilik açıklaması içeren denetçi raporlarında her ne kadar önemlilik seviyesini bir tutar olarak belirlemiş olsa da denetçilerin karşılaştıkları finansal raporlamaya ilişkin yanlışlıkları değerlendirirken

niteliksel özelliklerini de dikkate aldıkları vurgulanmıştır. Hollanda Şirketi olan Prosus N.V. için bağımsız denetçi tarafından toplam varlıklar referans noktası olarak belirtilmiş olup, BP PLC için referans olarak net varlıklar kullanıldığı açıklanmıştır. BP PLC için 2019 yılında önemlilik hesaplamasında kullanılan referans noktası da diğer işletmelerdeki gibi vergi öncesi kar iken, 2020 yılında Covid-19 pandemisinin işletme gelirleri üzerinde yarattığı olumsuz etkiler nedeniyle net varlıkların kullanılmasının uygun olacağına denetçinin karar verdiği açıklanmıştır. Son olarak GlaxoSmithKline PLC için denetçiler referans veri olarak vergi öncesi kar, düzeltilmiş vergi öncesi kar ve hasılatın yanı sıra işletme faaliyetlerinden kaynaklanan nakit akışlarını kullanarak önemlilik seviyesi belirlendiğini belirtmiştir. Nakit akış tablosundan bir verinin önemlilik seviyesinin belirlenmesinde referans olarak kullanılması, örneklem içerisinde ve literatürde daha önce karşılaşılmayan bir durumdur. İngiltere firmalarının tamamında detaylı önemlilik açıklamalarının yer aldığı düşünüldüğünde, daha kapsamlı bir araştırma yapmak düşünülebilir.

Örnekleme yer alan 24 şirketin önemlilik seviyelerinin analiz edilmesinde öncelikle grup genel önemlilik seviyelerinin toplam varlıklara, net satışlara (bankalar için net faiz gelirlerine) ve finansal tablolarda yer alan vergi öncesi kar tutarlarına oranı incelenmiştir. Tablo 4'te bu oranlar görülmektedir.

Burada yer alan tutarların tamamı doğrudan denetçi raporuna konu olan konsolide finansal tablolardan alınmıştır. Denetçilerin önemlilik seviyesinin belirlenmesi sırasında kullandıklarını söylemiş oldukları düzeltme tutarları bu rakamlara dahil olmadığı ve bu düzenlemeler sonrası tutarlar ayrıca finansal tablolarda belirtilmediği için tabloya alınmamıştır. Denetçi raporunda belirtilen önemlilik seviyesinin hesaplanması oranı ile tabloda yer alan hesaplanmış oranlar arasındaki farklılıklar bu durumdan kaynaklanmaktadır.

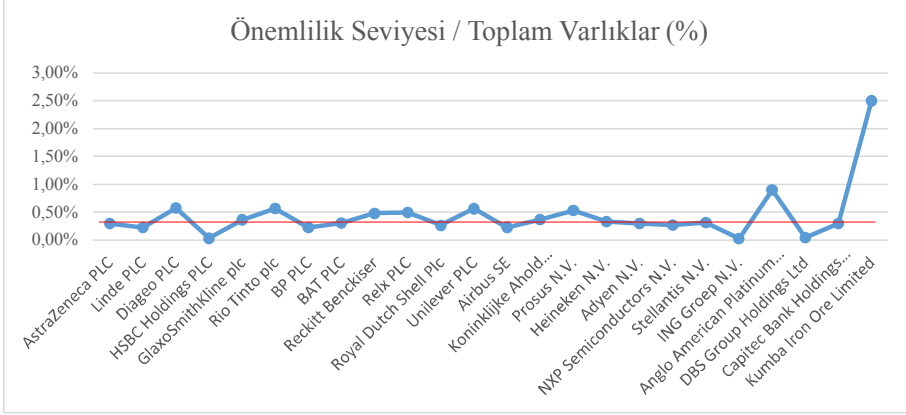
Tablo 4. Genel Önemlilik Seviyesinin Finansal Tablo Kalemlerine Oranı

ŞİRKET	AKTİF BÜYÜKLÜK	NET SATIŞLAR	VERGİ ÖNCESİ KAR	GENEL ÖNEMLİLİK (GRUP)	%TA	%REV	%PBT
AstraZeneca PLC	66.729	25.890	3.916	200,0	0,30%	0,77%	5,11%
Linde PLC	88.861	27.669	2.915	200,0	0,23%	0,72%	6,86%
Diageo PLC	33.308	17.697	2.043	191,0	0,57%	1,08%	9,35%
HSBC Holdings PLC	2.984.164	27.578	8.777	900,0	0,03%	3,26%	10,25%
GlaxoSmithKline plc	80.431	34.099	6.698	290,0	0,36%	0,85%	4,33%
Rio Tinto plc	97.390	44.611	15.391	550,0	0,56%	1,23%	3,57%
BP PLC	267.654	183.500	-24.888	600,0	0,22%	0,33%	
BAT PLC	137.690	25.776	8.672	420,0	0,31%	1,63%	4,84%
Reckitt Benckiser	31.292	13.993	1.873	150,0	0,48%	1,07%	8,01%
Relx PLC	14.145	7.110	1.483	70,0	0,49%	0,98%	4,72%
Royal Dutch Shell Plc	379.268	180.543	-26.967	1.000,0	0,26%	0,55%	
Unilever PLC	67.659	50.724	7.996	380,0	0,56%	0,75%	4,75%
Airbus SE	110.095	49.912	-510	250,0	0,23%	0,50%	
Koninklijke Ahold Delhaize N.V.	40.692	74.736	1.706	150,0	0,37%	0,20%	8,79%
Prosus N.V.	35.764	3.330	3.790	189,5	0,53%	5,69%	5,00%
Heineken N.V.	42.632	23.770	157	140,0	0,33%	0,59%	
Adyen N.V.	4.158	3.641	323	12,4	0,30%	0,34%	3,84%
NXP Semiconductors N.V.	22.418	8.612	297	60,0	0,27%	0,70%	20,20%
Stellantis N.V.	99.730	86.676	1.356	310,0	0,31%	0,36%	22,86%
ING Groep N.V.	937.275	13.604	3.809	250,0	0,03%	1,84%	6,56%
Anglo American Platinum Limited	144.377	40.858	137.804	1.300,0	0,90%	3,18%	0,94%
DBS Group Holdings Ltd	649.938	14.592	5.368	268,4	0,04%	1,84%	5,00%
Capitec Bank Holdings Limited	134.568	13.232	8.056	402,8	0,30%	3,04%	5,00%
Kumba Iron Ore Limited	82.517	80.104	41.204	2.060,0	2,50%	2,57%	5,00%
ORTALAMA					0,44%	1,42%	7,25%

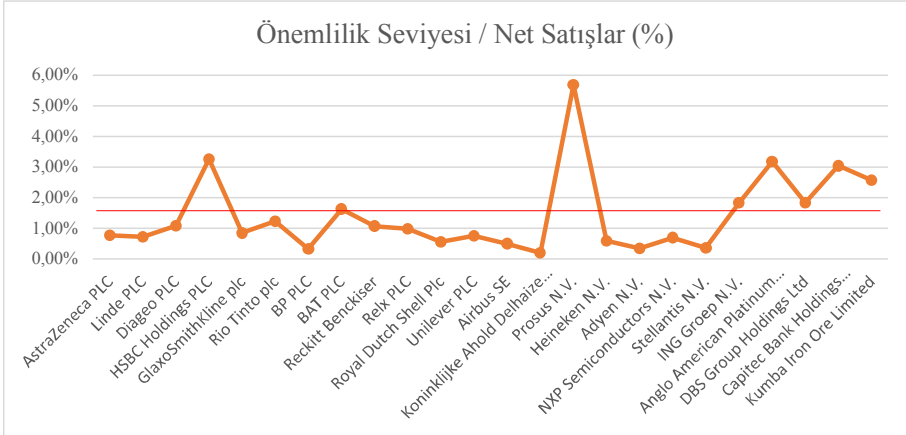
Şekil 3, Şekil 4 ve Şekil 5'te denetçiler tarafından belirlenen grup genel önemlilik seviyelerinin Toplam Varlıklara, Net Satışlara (Hasıllata) ve Vergi Öncesi Kara olan oranlarının şirketler arası benzerlik ve farklılıkları net bir biçimde görülmektedir. Her şekilde yer alan yatay çizgi ortalamayı ifade etmektedir.

Vergi öncesi zarar raporlayan işletmelerin oranı negatif olduğu ve Heineken N.V.'nin vergi sonrası kar rakamı çok düşük olduğu için ve önemlilik seviyesine oranı tablonun görsel dengesini bozduğu için Şekil 5'te gösterilmemiştir.

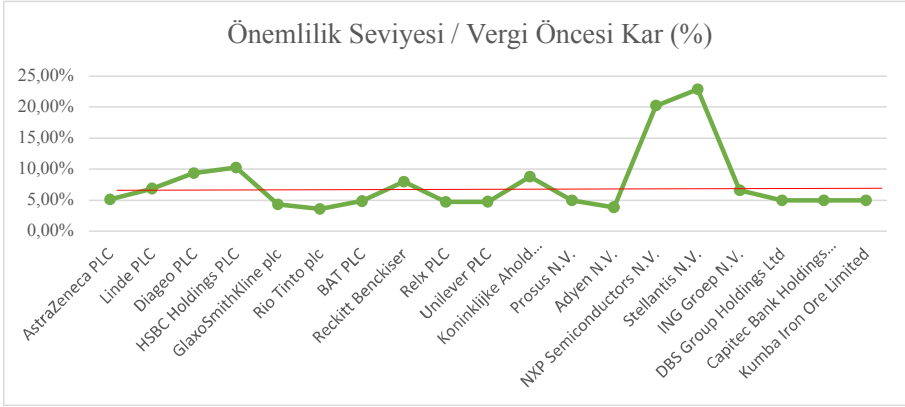
Şekil 3. Grup Genel Önemlilik Seviyesinin Grup Toplam Varlıklarına Oranı

Şekil 4. Grup Genel Önemlilik Seviyesinin Net Satışlara (Hasılat) Oranı

Şekil 5. Grup Genel Önemlilik Seviyesinin Vergi Öncesi Kara Oranı

Genel önemlilik seviyesinin toplam varlıklara, hasılat ve vergi öncesi kara oranının yer aldığı şekilde, yalnızca Prosus N.V.'nin grup genel önemlilik seviyesinin hasılat oranının %5'in üzerinde olduğu görülmektedir. Denetim sürecinde kullanılan önemlilik seviyelerinin finansal toplam varlıklara ve hasılat oranları farklı ülkelerde farklı uluslararası bağımsız şirketleri tarafından benzer olarak belirlenmiştir. Vergi öncesi kar ve genel önemlilik düzeyinin oranında büyük hareketler olması, vergi öncesi kar rakamının düşük olmasından kaynaklanabilmektedir. İncelenen raporlarda “düzeltilmiş” vergi öncesi karın bir oranının genel önemlilik seviyesi olarak belirlenmesi popüler bir yaklaşım olarak gerçekleşmiş, denetçi vergi öncesi karda belirli düzeltmeler yaptıktan sonra genellikle bu tutarın bir yüzdesini genel önemlilik seviyesi olarak belirlemeyi uygun bulmuştur.

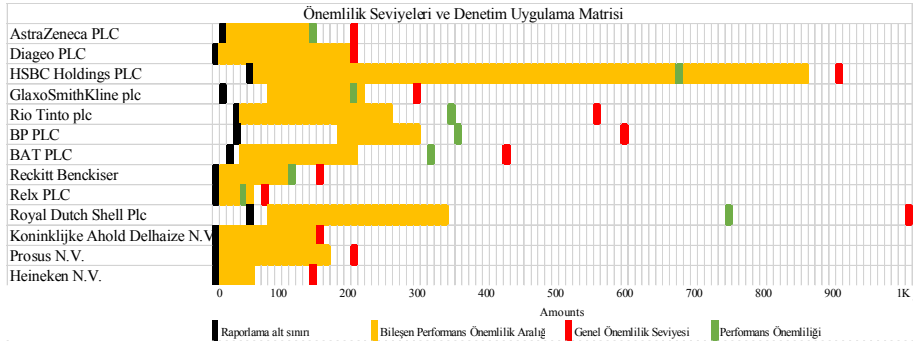
Tüm önemlilik açıklamalarının içerisinde her ne kadar bir oran belirlemek suretiyle genel önemlilik seviyesi belirlenmiş olsa dahi bu kararın denetçinin mesleki muhakemesine göre en iyi biçimde yansıtacak tutar olarak düşünüldüğü açıklamasına yer verilmiştir.

İçerisinde önemlilik açıklamaları yer alan şirket denetçi raporlarından 13 tanesinde genel önemlilik seviyesi, denetimin sürdürülmesi sırasında uygulanan bileşen önemlilik seviyelerinin alt ve üst sınırları ile denetim komitesine raporlama sınırı bilgisi yer almaktadır. Şekil 4'te şirketler bazında bu tutarlar grafik olarak sunulmuştur. Grafikte her bir aralık 10 milyon raporlama para birimi kadar olup, X ekseninde yer almaktadır. Royal Dutch Shell Plc, Rio-Tinto Plc ve BAT Plc için genel önemlilik seviyesinin sürdürülen denetime kıyasla çok yüksek belirlendiği dikkat çekerken, Diageo

Plc ve BP Plc, Koninklijke Ahold Delhaize N.V. için tam tersine bileşen önemliliklerinin genel önemlilik seviyesine kadar yükselebildiği dikkat çekmektedir.

Şekil 6'da yer alan şirketlerden Diageo PLC, Koninklijke Ahold Delhaize N.V., Prosus N.V. ve Heineken N.V. şirketlerinin denetim raporlarında bileşenler için performans önemliliğine ilişkin herhangi bir açıklama yapılmadığı dikkat çekmektedir.

Şekil 6. Önemlilik bilgileri grafiği

İncelenen denetçi raporlarında, önemlilik bilgilerine ilişkin açıklamaların denetim şirketlerinin önceden belirlenmiş biçimlerine göre yapıldığı dikkat çekmektedir. Çoğu denetçi raporunda önemlilik verileri Şekil 7'de yer alan biçimde denetçi raporunun içine eklenmiştir. Önemlilik ile ilgili açıklamalar raporda bu şeklin altında devam edecek biçimde sunulmuştur.

Şekil 7. Denetçi Raporu Önemlilik Bölümü Örneği

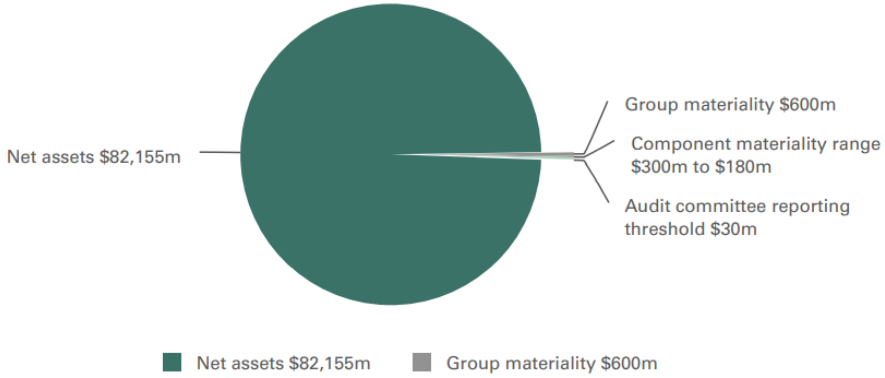
Based on our professional judgement, we determined materiality for the financial statements as a whole as follows::

	Financial statements – group	Financial statements – company
Overall materiality	£70m (2019: £75m).	£147m (2019: £126m).
How we determined it	0.5% of three year average underlying revenues.	1% of total assets
Rationale for benchmark applied	We have consistently used underlying revenue to determine materiality as opposed to a profit based benchmark. This is because there is considerable volatility in profit/loss before tax as a result of revenue recognition under IFRS 15 and from the fair value movement in the group's derivatives. Underlying revenue continues to be a key performance metric for the group and is much less volatile than the profit metric. However, for 2020 COVID-19 introduced additional volatility that impacted benchmarks. To mitigate this we have used a three year average underlying revenue measure to calculate materiality.	We determined our materiality based on total assets, which is more applicable than a performance-related measure as the company is an investment holding company for the group. Where there were balances and transactions within the Company Financial Statements that were within the scope of the audit of the Consolidated Financial Statements, our procedures were undertaken using the lower materiality level applying to the group audit. The higher company materiality level was used for the purposes of testing balances not relevant to the group audit, such as invest-ments in subsidiary undertakings and inter-company balances.

Kaynak: Rolls Royce Plc. 2020 Yıllık rapor: https://www.rolls-royce.com/~/_media/Files/R/Rolls-Royce/documents/annual-report/2020/2020-full-annual-report.pdf

BP PLC için yazılan 2020 yılı bağımsız denetçi raporu içerisinde finansal tablo kullanıcısının önemlilik seviyesinin büyüklüğünün net varlıklara oranının anlaşılması açısından koyulan grafik Şekil 8'de yer almaktadır. Diğer raporlarda yer almayan bu unsur, aslında çok büyük olan tutarların karşılaştırmalı olarak ne kadar düşük olabileceğinin finansal tablo kullanıcısının anlayışını sağlamak açısından faydalı olabilir. 600 milyon dolar gibi bir rakam, bir yatırımcının tahminleri söz konusu olduğunda çok yüksek bir rakam olarak düşünülebilecekken, bu görselde şirketin toplam varlıkları ile kıyaslandığında aslında bütünün ne kadar küçük bir parçası olduğu ifade edilebilmektedir.

Şekil 8. Önemlilik seviyeleri- Net Varlıklar Grafik Gösterimi

Kaynak: BP PLC, 2020 Yıllık Rapor, <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/investors/bp-annual-report-and-form-20f-2020.pdf>

Önemlilik seviyelerine ve bu seviyelerin tespitine ilişkin olarak denetçi raporlarının giriş kısmında ve kilit denetim konularını takiben açıklamalar kısmında, yani denetçi raporunda iki yerde bu konuya yer verildiği yaygın bir uygulama olarak görülmüştür.

Denetçi raporlarında önemlilik açısından daha çok açıklama yapılması, sayısal ve görsel olarak verilere yer verilmesi kullanıcılar açısından finansal tabloya ilişkin anlayış ve bununla bağlantılı olarak güvence seviyesini anlamakta yardımcı olacaktır. Genel olarak denetçi raporunun bir görüşten ibaret olmadığı ve denetim sürecinde denetçilerin denetimi planlama ve denetimin sürdürülmesi sırasında yaptıkları işlere ilişkin açıklayıcı bilgiler içerdiği durumda denetime olan bakış açısının hem şirketler hem kullanıcılar açısından daha iyi bir seviyede olacağı düşünülebilir.

Sonuç

Muhasebe ve denetimde önemlilik kavramı 1970'li yıllardan beri literatürde tartışmalı olarak aralıklarla gündeme gelen bir konu olmuştur. Her ne kadar finansal tablolarda önemlilik seviyesinin genel geçer ölçümlerle ortaya konulmasına ilişkin çalışmalar yapılmış olsa da, yalnızca büyüklük açısından önemlilik ölçümlerinin geçerli olamayacağına ilişkin genel bir kabul olduğu söylenebilir.

Çalışmada 10 farklı ülkeden 104 işletmeye ilişkin bağımsız denetçi raporları incelenmiş olup, bu raporlardan 24 tanesinde önemlilik yaklaşımlarına ve tutarlarına ilişkin açıklamalar olduğu görülmüştür. Avrupa ülkelerinin bu uygulamadan öncü oldukları İngiltere ve Hollanda örneklemeden seçilen 22 işletmeden 20 tanesinin bağımsız denetçi raporlarında önemlilik açıklamalarının yer almasından anlaşılmaktadır.

Söz konusu 24 bağımsız denetçi raporunun detaylı olarak incelenmesi sonucunda, genel eğilimin işletme gelir tablolarından elde edilen tutarlar üzerinden genel önemlilik seviyelerinin belirlenmesi olduğu, işletmenin son üç finansal tablo döneminde karlı bir ilerleme gösteremediği durumlarda finansal durum tablosundan hareketle önemlilik seviyesi belirlenmesine yöneldiği anlaşılmıştır. Nakit akış tablosundan bir verinin önemlilik seviyesinin belirlenmesinde referans olarak kullanılması, örneklem içerisinde ve literatürde daha önce karşılaşılmayan bir durum olduğu için bir işletmede bu durumun uygulanması dikkat çekmiştir. İngiltere firmalarının tamamında detaylı önemlilik açıklamalarının yer aldığı düşünüldüğünde, daha kapsamlı bir araştırma yapmak düşünülebilir.

Bağımsız denetçi raporlarında önemlilik seviyesinin belirtilmesinin ve hatta bu tutarın finansal tablo verilerine kıyasla büyüklüğünün vurgulanmasının finansal tablo kullanıcıları ve denetçiler arasında süre gelen beklenti farklılıklarının azalmasında faydalı olacağı düşünülmektedir. Denetçi raporlarının içerik olarak önemlilik, denetim ölçeği ve kilit denetim konuları açısından enginleştirilmesi hem denetçi raporunun hem de denetimin şeffaflığını ve kalitesini artırmaya yardımcı olacaktır.

Günümüz dijital teknoloji gelişmelerinin ışığında tek düze ve sıkıcı bağımsız denetçi raporlarının aksine görsel detaylarla geliştirilmiş, grafik ve tablolarla zenginleştirilmiş bağımsız denetçi raporlarının finansal tablo kullanıcıları açısından daha anlaşılır ve keyifli belgeler olacaktır. Bu

yaklaşımına uygun olarak yerel düzenlemeler yapılması gerekmektedir, keza ülkelerde yer alan gözetim kurumlarının yönlendirmesi tüm bağımsız denetçileri bağlayıcı olduğu için en etkili uygulamaya geçiş yoludur.

Bu kadar az sayıda örneklem üzerine varılan sonuçların test edilmesi açısından gerek ülke sayıları gerekse işletme sayıları artırılarak sonuçlar yeniden gözden geçirilebilecektir. Böyle bir çalışmanın literatüre katkısı kuşkusuz daha yüksek olacaktır.

Buna ek olarak, denetçi raporunun bir görüşten ibaret olmadığı ve denetimin sürdürülmesine ilişkin verilerin de denetçi raporlarına dahil edilmesi durumunda finansal tablo kullanıcılarının algısının değişip değişmediği üzerine çalışmalar yapılması da denetim literatürüne katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Adams, C. A., & Evans, R. (2004). "Accountability, completeness, credibility and the audit expectations gap." *Journal of corporate citizenship*, (14), 97-115.
- Akdoğan, N., & Muluk, Z. (2019). "Bağımsız Denetim Standartları Kapsamında Grup Şirketlerinin Önemlilik Düzeylerinin Belirlenmesi-Kullanılan Yöntemlerin İncelenmesi Bayesian Modeli Uygulamasının Değerlendirilmesi." *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 21(3), 704-732.
- BP PLC, (2021). "Independent Auditor's Report." *Annual Report 2020*. BP PLC, s. 130-149. Erişim tarihi: 28.11.2021. <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/investors/bp-annual-report-and-form-20f-2020.pdf>
- Chewning, E.G., & Higgs, J.L. (2000). "A meta-analysis of materiality studies." *Advances in Accounting*, 17, 65-90.
- Chong, H. G. (2008). "Materiality in auditing definitions and benchmarks." *International Journal of Business, Accounting and Finance*, 2(1), 83-96.
- Comunale, C. L., & Sexton, T. R. (2005). "A fuzzy logic approach to assessing materiality." *Journal of emerging technologies in accounting*, 2(1), 1-15.
- Hassink, H. F., Bollen, L. H., Meuwissen, R. H., & de Vries, M. J. (2009). "Corporate fraud and the audit expectations gap: A study among business managers." *Journal of international accounting, auditing and taxation*, 18(2), 85-100.
- Houghton, K. A., Jubb, C., & Kend, M. (2011). "Materiality in the context of audit: the real expectations gap." *Managerial Auditing Journal*.
- Humphrey, C., Moizer, P., & Turley, S. (1993). "The audit expectations gap in Britain: An empirical investigation." *Accounting and business research*, 23(sup1), 395-411.
- International Accounting Standards Board, (2018). "Definition of Material (Amendments to IAS 1 and IAS 8)." IASB.

- International Accounting Standards Board, (2017). “Making Materiality Judgment’s, Practice Statement 2.” *IFRS Practice Statement*, IASB.
- Iselin, E. R., & Iskandar, T. (1999). “A Review of Materiality Research.” *Accounting Forum*, 23, 209-240.
- KGK, (2017). “Bağımsız Denetim Standardı 320: Bağımsız Denetimin Planlanmasında ve ürutülmesinde Önemlilik.” *Türkiye Denetim Standartları*.
https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TDS/TDS_2021_Seti/BDS_320.pdf (Erişim tarihi: 20.11.2021)
- KGK, (2017). Bağımsız Denetim Standardı 200: Bağımsız Denetçinin Genel Amaçları ve Bağımsız Denetimin Bağımsız Denetim Standartlarına Uygun Olarak Yürütülmesi.” *Türkiye Denetim Standartları*,
https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TDS/TDS_2021_Seti/BDS%20200.pdf (Erişim tarihi: 20.11.2021)
- KGK, (2018). “Bağımsız Denetim Standardı 220: Finansal Tabloların Bağımsız Denetiminde Kalite Kontrol.” *Türkiye Denetim Standartları*.
https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TDS/TDS_2021_Seti/BDS_220.pdf (Erişim tarihi: 20.11.2021)
- KGK, (2018). “Türkiye Muhasebe Standardı (TMS) 1: Finansal Tabloların Sunuluşu.” *Türkiye Muhasebe Standartları*. https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TMS/TMS_2020/TMS%201.pdf (Erişim tarihi: 20.11.2021)
- Legoria, J., Melendrez, K.D., & Reynolds, J.K. (2013). “Qualitative audit materiality and earnings management.” *Review of Accounting Studies*, 18, 414-442.
- McKee, T. E. ve Elifsen, A. (2000). “Current Materiality Guidance for Auditors.” *The CPA Journal*, 70(7): 54-57.
- Messier Jr, W. F., Martinov-Bennie, N., & Eilifsen, A. (2005). “A review and integration of empirical research on materiality: Two decades later.” *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 24(2), 153-187

- Rolls-Royce Holdings Plc, (2021). “Independent Auditor's Report.” *Annual Report 2020*. Rolls-Royce Holdings Plc, pp.190-203. Available at: <<https://www.rolls-royce.com/~media/Files/R/Rolls-Royce/documents/annual-report/2020/2020-full-annual-report.pdf>> [Erişim: 29 November 2021].
- Securities and Exchange Commission (SEC), (1999). Materiality. SEC Staff Accounting Bulletin No. 99. (Ağustos12). Washington, D.C.: SEC.
- Tanç, A., & Gümrah, A. (2015). “Bağımsız Denetimde Mesleki Muhakeme Becerisini Etkileyen Faktörlerin Tespit Edilmesine Yönelik Bir Araştırma.” *World of Accounting Science*, 17(3).
- FRC, (2017), “Audit Quality Thematic Review – Materiality.” Aralık 2017. UK Financial Reporting Council. [https://www.frc.org.uk/getattachment/4713123b-919c-4ed6-a7a4-869aa9a668f4/Audit-Quality-Thematic-Review-Materiality-\(December-2017\).pdf](https://www.frc.org.uk/getattachment/4713123b-919c-4ed6-a7a4-869aa9a668f4/Audit-Quality-Thematic-Review-Materiality-(December-2017).pdf) (Erişim Tarihi: 10.12.21)
- Woolsey, S. M. (1976). “Materiality standards with sensitivity factor adjustments.” *The CPA Journal (Pre-1986)*, 46(000009), 14. Retrieved from <https://www.proquest.com/scholarly-journals/materiality-standards-with-sensitivity-factor/docview/211831253/se-2?accountid=15426>

EK 1. Kıta ve Ülkelere göre incelenen şirketler listesi

AMERİKALAR			
	BREZİLYA	KANADA	USA
1	WEG S.A.	Thomson Reuters Corporation	Apple Inc.
2	B3 S.A.	The Toronto-Dominion Bank	Microsoft Corporation
3	Rede D'Or Sao Luiz S.A.	TC Energy Corporation	Alphabet Inc.
4	AMÉRICA MÓVIL	Shopify Inc.	Amazon.com, Inc.
5	Banco de Brasil S.A.	The Bank of Nova Scotia	Tesla, Inc.
6	Banco BTG Pactual S.A.	Lululemon Athletica Inc.	Meta Financial Group, Inc.
7	Gerdau S.A.	Royal Bank of Canada	Nvidia Corporation
8	Itaú Unibanco Holding S.A.	Enbridge Inc.	Berkshire Hathaway Inc.
9	Petróleo Brasileiro S.A. - Petrobras.	Bank of Montreal	JPMorgan Chase & Co.
10	Vale S.A.	Brookfield Asset Management Inc.	Visa Inc.
11		Canadian National Railway Company	
AVRUPA			
	UK	HOLLANDA	ALMANYA
1	AstraZeneca PLC	ASML Holding N.V.	SAP SE
2	Linde PLC	Prosus N.V.	Siemens Aktiengesellschaft
3	Diageo PLC	Royal Dutch Shell Plc	Volkswagen Aktiengesellschaft
4	HSBC Holdings PLC	Unilever PLC	MERCK Kommanditgesellschaft auf Aktien
5	GlaxoSmithKline plc	Airbus SE	Daimler AG
6	Rio Tinto plc	Adyen N.V.	Deutsche Telekom Aktiengesellschaft
7	BP PLC	Heineken N.V.	Allianz SE
8	BAT PLC	NXP Semiconductors N.V.	BioNTech SE
9	AON PLC	Stellantis N.V.	BMW AG
10	Reckitt Benckiser	ING Groep N.V.	Deutsche Post DHL Group
11	Relx PLC	Koninklijke Ahold Delhaize N.V.	

ASYA			
	SİNGAPUR	ÇİN	JAPONYA
1	Wilmar International Limited	Tencent Holdings Limited	Toyota Industries Corporation
2	United Overseas Bank Limited	Meituan Ltd.	Sony Group Corporation
3	Singapore Technologies Engineering Ltd	Alibaba Group Holding Limited	Keyence Corporation
4	Singapore Telecommunications Limited	PetroChina Co. Ltd.	Recruit Holdings Co., Ltd.
5	Singapore Airlines Limited	ICBC-Industrial and Commercial Bank of China Limited	Softbank Group Corp.
6	Sea Limited	China Merchants Bank	Tokyo Electron
7	Oversea-Chinese Banking Corporation Limited	China Construction Bank Co.	Mitsubishi Ufj Financial Group, Inc.
8	Keppel Corporation Limited	JD.com, Inc.	KDDI Corporation
9	Great Eastern Life Assurance	Agricultural Bank of China	Fast Retailing
10	Genting Berhad	Wuliangye Yibin Co.	Nidec Corporation
11	DBS Group Holdings Ltd		
AFRİKA			
GÜNEY AFRİKA			
1	Naspers Limited		
2	Anglo American Platinum Limited		
3	FirstRand Bank		
4	Absa Bank		
5	MTN Group Limited		
6	Vodacom Group		
7	Standard Bank Group		
8	Capitec Bank Holdings Limited		
9	Kumba Iron Ore Limited		
10	IMPALA PLATINUM HOLDINGS LIMITED		

Merkez | **Mağaza**

53. Sokak No: 29

Bahçelievler / ANKARA

Tel : (0 312) 223 77 73 - 223 77 17

Faks: (0 312) 215 14 50

info@gazikitabevi.com.tr

Döğol Caddesi No: 49/B

Beşevler / ANKARA

Tel : (0 312) 213 32 82 - 213 56 37

Faks: (0 312) 213 91 83

www.gazikitabevi.com.tr

Gazi Kitabevi
Sosyal Beşeri ve
İdari Bilimler Serisi

ISBN 978-625-8374-01-8

9 786258 374018